

leyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1991, s. 385-386; A. Schimmel, *İslam'ın Mistik Boyutları* (trc. Ergun Kocabıyık), İstanbul 2001, s. 234; H. Hüseyin Top, *Mevlevî Usûl ve Âdâbı*, İstanbul 2001, s. 97-98; Yahyâ Âgâh b. Sâlih el-İstanbulî, *Mecmûatü'z-Zarâif Sandûka-tü'l-Maârif: Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm* (haz. M. Serhan Tayşi, s.nşr. Ülker Aytekin), İstanbul 2002, s. 225-230; Nurhan Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, Ankara 2005, s. 259-260; Pakalın, II, 779-780; R. Levy, "Post", *İA*, IX, 578.

SAFİ ARPAGUŞ

POSTA

(bk. BERİD; MENZİL; PEYK; ULAK).

POSTEL, Guillaume (Wilhelm) (1510-1581)

Fransız şarkiyatçılığının
kurucularından, hümanist filozof.

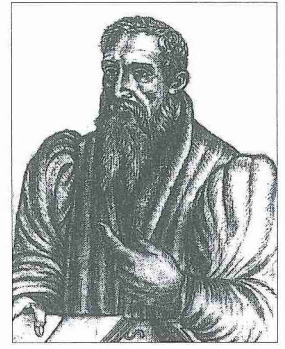
Avranches'a bağlı Barenton yakınındaki Dolerie köyünde yoksul bir anne babadan doğdu ve onları küçük yaşta kaybetti. Paris'te Sainte-Barbe Collège'inde okudu; Grekçe, Latince, İbrânîce ve diğer semitik dilleri öğrendi. Daha sonra Rouen'e yerleşti; burada dönemin ünlü bilgini Guillaume Budé, Marguerite de France ve I. François ile iyi ilişkiler kurdu, onlardan destek gördü. Fransa'nın 1535'te Osmanlı Devleti'ne gönderdiği ilk dâimî elçi olan Jean de la Forest'in maiyetinde yer aldı; bu görevi sırasında Rumca, Kiptice, Ermenice, Arapça ve Türkçe öğrendi. Üç yıl sonra beraberce İstanbul'dan topladığı birçok değerli yazma eserle Fransa'ya döndüğünde Paris'teki Collège des Lecteurs Royaux'da (Collège de France) matematik, Grekçe, Arapça ve İbrânîce profesörlüğüne getirildi. Bu arada Fransızca ilk Arap dili gramerini yazdı (*Grammatica Arabica*, 1538-1539). Geçirdiği bir bunalım sonunda kalemını artık Tanrı yolunda kullanmaya karar verdi, üç ay içinde *De Orbis Terrae Concordia* adlı eserini yazdı. 1543'te hocalıktan ayrıldı ve Roma'da Cizvitler'e katıldı; ancak kısa bir müddet sonra aykırı fikirleri yüzünden tarikattan çıkarıldı. 1549'da Kudüs üzerinden İstanbul'a gitti ve iki yıl kadar orada kalmasının ardından Avrupa'ya dönüp birçok şehirde başı boş dolaştı; bir ara Viyana Üniversitesi'nde ders verdi. 1555'te hakkında açılan sapkınlık davasında suçlu bulunarak Roma'daki engizisyon hapishanesinde üç yıl yattı. Daha sonra Paris'te Saint Martin-des-Champs Manastırı'na kapatıldı ve orada öldü.

"Bilgin ve deli" denilen Postel yaşamındaki kararsızlıklara, sıkıntılara ve denge-sizliklere rağmen Latince ve Fransızca birçok eser kaleme almış, devrine göre ileri bir yöntemle dünyanın ve Fransa'nın birer haritasını çizmiştir. Onun kimliği, karmaşık kişiliği ve düşünceleriyle dönemi üzerinde derin etkiler bıraktığı kadar savunduğu tezlerle dünyayı hâlâ etkilemeye devam ettiği söylenebilir. 1939 yılında Postel Dostları Derneği tarafından öldüğü manastırın duvarına, üzerinde "Evrensel Uzlaşmanın Havârisi" yazısının yer aldığı bir plakette çakılmış ve ölümünün 400. yıl dönümünde memleketi olan Avranches'da uluslararası bir kolokyum düzenlenerek sunulan bildiriler basılmıştır (*Guillaume Postel 1581-1981*, Paris 1985). Doğduğu köyün kilisesinde de Collège de France'a profesör tayin edildiği 1538 yılında yapılan bir vitrayı bulunmaktadı.

Dünyanın büyük değişikliklere uğradığı, coğrafi keşiflerin yapıldığı, hümanizma, Rönesans ve Reform hareketlerinin yaşandığı bir dönemin fikir adamı olan Postel'in kendini Katolik veya Protestan saymadığı ve Müseviliğe, daha çok da onun vecd, murakabe ve duaya dayanan Kabala gizemciliğine ilgi duyduğu söylenmektedir. Dinde hoşgöründen yana bir tavır sergilemiş, belki de adını koymadan dinsel bir hümanizmayı savunmuştur. Nitekim teslis inancına karşı çıkan Michel Servet'in Calvin tarafından 1553'te Cenevre'de yakılmasına, yazdığı *Apologia pro Serveto*'da şiddetle karşı çıkmıştır. *De Orbis Terrae Concordia* başlıklı (Paris 1543; Basel 1544), ikinci bölümünü Hz. Muhammed ve İslamiyet'e ayırdığı eserinde de evrensel bir uzlaşmanın esaslarını ortaya koymakta ve diğer semavî dinlerin Hristiyanlığın içinde eridiği tek bir inanç sisteminin hâkim olacağı evrensel bir hristiyan devletinin kurulması gerektiğinden bahsetmektedir. Ancak bu evrensel uzlaşma modelini daha sonra kısmen terkettiği ve diğer dinlerin kendi kimliklerini yitirmeden de evrensel bir toplum içinde varlıklarını sürdürebileceğini savunduğu bilinmektedir.

Postel genel olarak Türkler'i ve Osmanlı Devleti'nin başlangıç ve gelişmesini, teşkilât yapısını ele aldığı *De la République des Turcs* adlı eserinde (Poitiers 1552; *Des histoires orientales* [Paris 1575, 3. bs.]; Jacques Rollet'nin girişi ve açıklayıcı notlarıyla, İstanbul 1999), çağdaşı diğer Rönesans dönemi hümanist ve bilginlerinin dinlerinin "baş düşmanı" saydıkları ve bazan da "Asya'daki inlerinden, mağaralarından çıkan insanlar" şeklinde söz ettikleri Türk-

Guillaume
(Wilhelm)
Postel'in
kara kalem
portresi

ler'i savunmuş, özellikle Batı'daki Türk imajında kökleşmiş olumsuz düşünceleri düzeltmeye çalışmıştır. Bu tutumundan dolayı Türkler'in avukatlığını yapmakla suçlanan Postel, Türkler'in Ön Asya'da yayılmalarını, Oğuzlar'ın Selçuklu Devleti'ni kurmalarını, Tuğrul ve Çağrı beylerin İslâm dünyasında egemen bir konuma gelmesini tarihsel süreçte uygun biçimde açıklayan dönemin ender âlimlerinden biridir. Osmanlılar'ı anlatırken kişisel gözlemlerine dayanarak Hristiyanlık'ta hoş karşılanmayan çok eşliliğin hükümdarlar ve zenginler dışında pek yaygın olmadığını belirtmiş, adaletin hızlı işleyişini, Türkler'in kanaatkârlığını, ibadet yerlerinin sessizliğini, hamamların temizliğini övmüştür. Postel'in sağlığında üç defa basılan bu eserin (1552, 1560, 1575) son baskısına daha önce Bartholomaeus Georgiewitz tarafından hazırlanarak yayımlanan bir Türkçe sözlüğün (*De Turcorum ritu et moribus*, Antwerpen 1544) tekrar düzene konulan ve Türk dili açısından önemli bir belge olan şekli eklenmiştir.

İslâm'ın ve Doğu edebiyatlarının bir hayranı olarak Kur'an-ı Kerim'i Latince'ye (*Alcorani*, Paris 1543), Ahd-i Cedid'i Arapça'ya çeviren ve Fransa'da ilk defa Arapça'nın gramerini yazan Postel'in pek çok eseri bulunmaktadır (bir listesi için bk. Bouwsma, bibl.; bk. Secret, bibl.). Bunlardan yukarıda sayılanlardan başka *La raison de la monarchie...* (Paris 1551), Galya tarihini anlattığı *L'histoire mémorable des expéditions...* (Paris 1552), kurulmasını tasarladığı yeni dünya düzeninde kadınların oynayacakları rolü Venedik'te rastladığı ermişlik iddiasında bulunan bir kadına gönderme yaparak açıkladığı *Les très-merveilleuses victoires des femmes du nouveau monde...* (Paris 1553) ve *Description et charte de la terre sainte...* (Paris 1553) adlı eserleri sayılabilir. Ayrıca on iki farklı dilin alfabesinin harflerini konu ettiği *Linuarum duodecim characteribus differentium Alphabetum* (1538) adlı bir eseri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

François-Joseph T. Desbillons, *Nouveaux éclaircissements sur la vie et les ouvrages de Guillaume Postel*, Liege 1773; G. Weill, *De Gulielmi Postelli Vita et indole*, Paris 1892; D. Restoux, *Guillaume Postel, auteur de la condorde du monde*, Mortain 1931; C. Dana – Rouillard, *The Turk in French History Thought and Literature*, Paris, ts.; L. Febvre, *Le problème de l'incroyance au XVIe siècle*, Paris 1942; H. Bernard-Maitre, "Le passage de Postel chez les premiers jésuites", *Mélanges H. Chamard*, Paris 1951, s. 227-243; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 36-44; W. J. Bouwsma, *Concordia Mundi: The Career and Thought of Guillaume Postel, 1510-1581*, Cambridge 1957; F. Secret, *Bibliographie des manuscrits de Guillaume Postel*, Genève 1970, s. 299-307; a.mlf., "Guillaume Postel et les études arabes à la Renaissance", *Arabica*, IX/1, Leiden 1962, s. 22-36; M. L. Kuntz, *Guillaume Postel: Prophet of the Restitution of All Things, His Life and Thought*, The Hague 1981; S. Yerasimos, *Les voyageurs dans l'Empire ottoman (XIVe-XVIe siècles)*, Ankara 1991, s. 186-187; V. Drimba, "L'instruction des mots de la langue turquesque de Guillaume Postel (1575)" (trc. Necdet Bingöl), *TDAY Belleten* (1966), s. 77-126; M. J. Heath, "Renaissance Scholars and the Origins of the Turks", *Bibliothèque d'humanisme et renaissance*, XLI/3, Genève 1979, s. 453-471; Zeki Arıkan, "Guillaume Postel ve De la République des Turcs", *TİD*, II (1984), s. 68-82; a.mlf., "Montaigne ve Türkler", *AÖ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 4, Ankara 1993, s. 23-42; S. E. Silverman, "Postel, Guillaume 1510-1581", *EJd.*, XIII, 932-933; "Postel Guillaume", *ECn.*, XX, 1678-1679.

ZEKİ ARIKAN

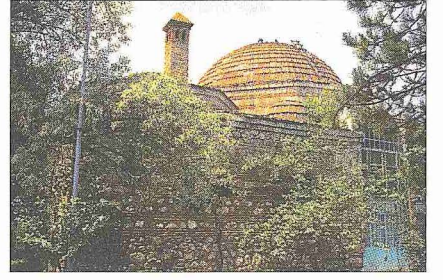
POSTİNPÜŞ BABA ZÂVİYESİ

Bursa'nın Yenişehir ilçesinde
erken Osmanlı devrine ait
bir zâviye.

Kaynaklarda Baba Sultan Zâviyesi, Seyyid Mehmed Dede Zâviyesi, Postinpüş Baba Sultan İmareti adlarıyla da anılan yapı ilçenin kuzeybatısında, muhtemelen antik şehrin yerinde oluşan 6 m. yüksekliğindeki Babasultan höyüğü'nün meydana getirdiği alçak bir tepenin üzerine kurulmuştur. Aşıkpaşazâde, Sultan I. Murad'ın Yenişehir'de Postinpüş Baba için bir zâviye yaptırdığını kaydeder (*Tarih*, s. 216). Se-

mavi Eyice ve Oktay Aslanapa bu bilgiden hareketle yapının I. Murad dönemine ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak Evliya Çelebi'nin, Orhan Gazi'nin bir oğluna ait mezarın burada bulunduğunu söylemesini ve bu bilginin 979 (1571-72) tarihli *Tahrir Defteri*'nde yer almasını değerlendiren Ekrem Hakkı Ayverdi zâviyenin Orhan Gazi döneminde inşa edildiği sonucuna ulaşmış, ayrıca XIX. yüzyıla ait bir başka kaynağa dayanarak Postinpüş Baba'nın asıl adının Seyyid Mehmed Hammârî olduğunu kaydetmiştir (*Osmanlı Mi'mârisi I*, s. 209-210). Zâviyenin Orhan Gazi döneminde yapıldığını daha sonra Semavi Eyice de kabul etmiştir (*DİA*, VII, 72). Binanın XIX. yüzyılın sonlarında muhtemelen bir deprem sonucunda yıkılarak kullanılamaz hale gelmesi üzerine 1905-1906 yıllarında ihya edildiği düşünülmektedir (Emir, II, 62). Postinpüş Baba Zaviyesi hakkında ilk monografik çalışma Franz Taeschner tarafından 1928 yılında yapılmıştır. Taeschner, bu çalışmasında Hans Dernschwam ve Evliya Çelebi'nin seyahatnâmeleriyle Matrakçı Nasuh'un *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn* adlı eserindeki Yenişehir minyatüründen (İÜ Ktp., TY, nr. 5964, vr. 14^b) yararlanmıştır.

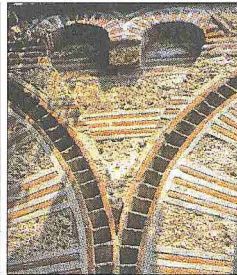
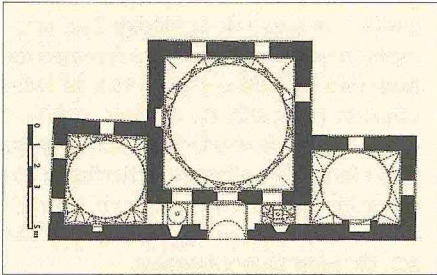
Yapı tabhâneli cami denilen grubun tipik örneklerinden biridir. Eyvan biçimindeki girişin karşısında yer alan büyük kubbe ile orta sofa ibadet mekânını oluşturur. Giriş eyvanının iki yanında bulunan küçük koridorlardan kubbeli misafirhane (tabhâne) mekânlarına geçilir. Koridorların üzeri kuzey yönünde bindirme bir taş tavan, güney yönünde basık bir kubbeye örtülü olup bunların ortasında birer aydınlık deliği bırakılmıştır. Böylece yapıda kapalı avluda aydınlık feneri düşüncesinin yaşatılmış olduğu görülmektedir. Doğu duvarlarında birer ocak bulunan misafirhane bölümleri kanatların güney ve batı cephelelerine açılan pencerelerle aydınlanmaktadır. Bu plan tipindeki yapılarda ibadet mekânında girişin tam karşısında yer alan mihrap nişi bu eserde giriş ekseninde değil kapının solundaki duvarda yer almış-

Postinpüş Baba Zâviyesi – Yenişehir / Bursa

tır. Aynı durum İznik'teki Nilüfer Hatun İmareti'nde de uygulanmıştır. Orta sofanın üstünü tromplar aracılığı ile geçişleri sağlanan sekizgen şekilli, normalinden daha yüksek tutulmuş olan kasnak üzerine iri üçgenlerle bağlantılı 8,5 m. çapında dairesele kubbe örtmekte, kanat mekânların üzerinde ise üçgen kuşaklarla bağlantılı basık kubbeler bulunmaktadır. İbadet mekânında kenarları bordürlü çok yalın bir mihrap, yeşil boyalı sıradan bir minber ve sofanın güneydoğu köşesinde ahşap vâiz kürsüsü yer almaktadır. Yapının doğu cephesinin önünde bulunması gereken son cemaat yeri ortadan kalkmış, sadece güneydoğu köşesinde revaka ait kemerin küçük bir kısmı kalmıştır. 1926-1927 yıllarında binanın önünde ahşap bir revak mevcuttu.

Doğu cephesinin dışındaki cephelerde bir sıra kesme taş, üç sıra tuğladan meydana gelen almalı duvar işçiliği görülmektedir. Giriş cephesi haricindeki cephelerde küfeki taşı ve yassı tuğla değişik şekillerde kullanılarak yatay balık sırtı, hasır örgüsü, rozet gibi geometrik desenler oluşturulmuştur. Kubbe kasnağında, kemer ve alınlık dolgularında tuğla süsleme ögesi olarak kullanılmıştır. Güney duvarında bordürleri testere dişi şeklinde işlenmiş iki kör kemer arasında yer alan yürek şeklindeki nişte Bizans'ın son devrinde inşa edilen bazı yapılara has özellikler bulunmaktadır. XIV. yüzyılda benzerlerine oldukça sık rastlanan bu motif İstanbul'da Fenârî İsa Camii, Kariye Camii ve Yoros Kalesi gibi Bizans yapılarında, aynı dönemin Batı Trakya'daki Bizans eserlerinde görülmektedir. Bu durum eserin taş ustalarının Bizanslı olduğunu gösterir. Alınlık dolgularında ise erken Osmanlı devrinin mimari özellikleri görülmektedir. Devrin diğer tipik bezeme unsurlarından olan rozetlerin kubbe kasnağı gibi çok göz önün-

Postinpüş Baba Zâviyesi'nin planı ve güney duvarındaki yürek biçiminde süsleme